

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A védői díj megtérítésének szabályai az Alkotmánybíróság 15/2016.(IX.21.) számú AB határozatának
fényében

Szerző: dr. Borbély Nóra Mária

Miskolc, 2017.április 25.

I. Bevezetés

A Be. 1.§-a szerint a büntetőeljárásban a vád, a védelem és a bíróság, mint döntésre jogosított állami szerv, egymástól elkülönülten végzi a munkáját. Az elkülönültség nemcsak a három feladat eltérő jellegét jeleníti meg, hanem azt is, hogy a feladatok alanyai a teljesítésében teljesen egyenrangúak.

A védelem joga is a büntetőeljárás törvény alapvető rendelkezéseinek egyike.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke az alábbiak szerint rögzíti a védelemhez való jogot:

„3. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van - legalább - arra, hogy [...]

b) rendelkezzen a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel;

c) személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessen, és ha nem állnak rendelkezésére eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet

Az Európai Emberi Jogi Bíróság (a továbbiakban EJEB) Daynan vs. Törökország ügyben hozott határozatában kifejtette, hogy a tisztességes eljárás alapelve biztosítja a vádlott hatékony jogi védelemhez való jogát¹.

A Be. alapvető rendelkezéseinek mindegyike kötelező, tehát normatív, a büntetőeljárás egészére vonatkozó így a védelemhez való jogot az eljárást folytató nyomozó hatóság, ügyész, bíróság köteles a terhelt részére biztosítani. A terhelt maga döntheti el, hogy személyesen védekezik, avagy védelmének hatékonyabbá tétele érdekében ügyvédhez fordul, kivéve a kötelező védelem eseteit,

¹[Dayanan kontra Törökország, (7377/03), 2009. október 13., 32. bekezdés], http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30dd5e7dac9e081642bfa3539b89e8786c87.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuPb3doclang=HU&text=&pageIndex=0&part=1&mode=DOC&docid=84537&occ=first&dir=&cid=541561#Footref30 2017.04.20.

amikor meghatalmazott védő hiányában az eljáró hatóságnak vagy bíróságnak hivatalból kell védőt kirendelnie.

Magyarország a korábban hatályban volt 1949. évi Alkotmányban, majd a 2011. évi Alaptörvényben is rögzítette, hogy a büntetőeljárás alá vont személyeket az eljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga. A tisztességes eljárás egyik meghatározó eleme a fegyverek egyenlősége, mely egyenlőség a büntetőeljárásban azt garantálja, hogy a vádnak és a védelemnek egyenlő esélye legyen arra, hogy a tény- és jogkérdésekben véleményt formálhasson és állást foglalhasson a nyomozóhatóság az ügyészség, végül az ügy eldöntésére feljogosított bíróság előtt.

Az Alkotmánybíróság közvetlenül a rendszerváltozást követően elvi élel foglalt állást abban, hogy a védelemhez fűződő jog a büntetőeljárás egyik olyan sarokköve, amely az eljárás valamennyi szakaszában számtalan részletszabályban jelenik meg². A hatékony védelemhez való jog biztosítása igen meghatározóan jelenik meg a büntetőeljárás bűnügyi költségre vonatkozó részletszabályaiban, hiszen a költségek viselésének szabályozása a védekezés anyagi feltételét teremtheti meg.

II. A védői díj megtérítésének szabályai közzvadás ügyekben

A büntetőeljárás alapvető rendelkezése, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli. Vádló nélkül nincs büntetőeljárás, a közzvadás az ügyész, magánvádas, illetve pótmagánvádas eljárásban pedig a vádló szerepe a sértettre hárul. A közzvadás ügyben az ügyész érvényesíti az állam büntető igényét, ennél fogva maga az állam viseli a vád sikertelenségének kockázatát, ha úgy tetszik anyagi értelemben is. Ez azonban csak a jelenleg hatályos Be. rendelkezései szerint van így, a korábban hatályos 1973. évi I. törvény szerint felmentés esetén a meghatalmazott védő díjának megtérítésére közzvadás ügyben sem volt lehetőség, ami ettől is érdekesebb, hogy az Alkotmánybíróság korábbi határozatában ezt nem tartotta alkotmányértőnek³.

²25/1991. (V. 18.) AB határozat

³401/B/1992. AB határozat

A megtérítési kötelezettséget a jelenleg hatályos Be. 339.§ (3) bekezdésében foglalt bűnügyi költségviselésről rendelkező szabály mondja ki.

A Be. 74. § (1) bekezdése szerint bűnügyi költségnek számít:

- az a költség, amelyet az ügyben az eljárás megindításától a büntetés végrehajtásának befejezéséig, továbbá a rendkívüli jogorvoslati eljárás, valamint a különleges eljárások során az állam előlegezett,

- a terheltnek, a sértettnek, a magánfélnek, a pótmagánvádlónak és a magánvádlónak, a terhelt és a sértett törvényes képviselőjének az ügyben felmerült készkiadása, akkor is, ha azt az állam nem előlegezte,

- a kirendelt védőnek és a sértett, a magánfél, valamint a pótmagánvádló képviselőjének készkiadása és díja, akkor is, ha azt az állam nem előlegezte.

Az (1) bekezdés a) pontjában említett költség különösen a tanú megjelenésével felmerült költség, a szakértő, illetőleg a szaktanácsadó részére megállapított munkadíj és költségtérítés, a lefoglalt dolog szállításával és megőrzésével felmerült költség, valamint a tolmács díja és költségtérítése.

A Be. 339.§. (3) bekezdése szerint, ha a vádat az ügyész képviselte és a bíróság a vádlottat felmenti, az állam - külön jogszabályban meghatározott mértékben - megtéríti a vádlott védőjének az eljárás során nem előlegezett díját és készkiadását.

A megtérítés alapja, hogy az állam büntető igényét érvényesítő ügyész vádja eredménytelennek bizonyult. Nem kétséges az sem, hogy a megtérítés rendeltetése az eredménytelen vád miatt felmerült védelemre költött összegek kompenzálása a terhelt részére.

A terhelt és a meghatalmazott védő készkiadása, illetőleg a védő díja állam általi megtérítésének szabályairól, valamint a büntetőeljárásban résztvevő személyek és képviselőik költségéről és díjáról szóló 25/2016. (XII.23.) IM rendelet szabályai vonatkoznak a megtérítésre.

A megtérítés mértéke a rendelet 3.§. (1) bekezdés a.) pontja értelmében:

- a meghatalmazott védő díjaként meg kell téríteni a nyomozati cselekményeken való részvételért megkezdett óránként 3000.- forint munkadíjat, míg a b.) pontja alapján a bírósági tárgyaláson való megjelenésért megkezdett óránként 4.000.- Ft, de megtartott tárgyalásonként legalább 10.000.- Ft munkadíjat.

A fenti rendelet 7. §. (3) bekezdése értelmében a képviselői díj e rendeletben meghatározott összege a tevékenység ellenértékét terhelő általános forgalmi adó összegét nem tartalmazza, azt az e rendeletben meghatározott védői díj összegén, mint adóalapon felül kell felszámítani.

A bíróságok egységes gyakorlatot követnek, hogy a megtérítésről nem a felmentő ítéletben, illetve eljárást megszüntető végzésben rendelkeznek⁴, hanem különleges eljárás keretében határoznak, a Be. 578.§ (2) bekezdésében foglaltak szerint. Ennek praktikus okai vannak, hiszen amennyiben az ítélet kihirdetése előtt a bíróság megnyilatkoztatná a vádlottat és védőjét arról, hogy felmentés esetén milyen költségek megtérítését kérik, úgy egyértelműen prejudikálna, álláspontom szerint ilyen nyilatkozat beszerzése ítélethirdetés előtt még akkor sem képzelhető el, ha maga az ügyész indítványoz felmentést. Így helyes gyakorlat az, hogy a felmentő/megszüntető rendelkezés időben elválk a megtérítésről szóló határozat meghozataltól⁵.

Megjegyzendő, hogy a megtérítés mértékét szabályozó rendelet indokolatlan különbséget tesz a meghatalmazott védőt és a kirendelt védőt megillető díjak között.

Nem igazán magyarázható meg, hogy a nyomozati cselekményeken, ügyészégi eljárási cselekményeken való részvételért, a fogva lévő terhelttel folytatott konzultációért a meghatalmazott védő - megtérítés esetén - megkezdett óránként 3000 Ft munkadíj megtérítésére

⁴Belegi József (szerk.):Büntető eljárásjog KOMMENTÁR a GYAKORLAT SZÁMÁRA HVG ORAC Lap - és Könyvkiadó Kft.

Budapest, 2014.856/23.o.[Belegi]

⁵[Belegi 858.o.]

jogosult, míg a kirendelt védő ugyanezen tevékenységért 5000 Ft óránkénti munkadíjra tarthat igényt.

III. A védői díj megtérítésének bírósági gyakorlata 2016. december hó 31. napját megelőzően pótmagánvádas ügyekben

A pótmagánvádas ügyekben felmentés, vagy eljárás megszüntetés esetén a pótmagánvád intézményének bevezetése óta bizonytalan volt a bírósági joggyakorlat abban a kérdésben, hogy ezen esetekben kinek kell viselnie a vádlott költségeit, illetve a meghatalmazott védőjének díját és költségeit⁶.

Egységes volt a bírói gyakorlat tekintetében, hogy lehetetlen az, hogy a pótmagánvádló fellépését követően is az állam viselje az alaptalan vádindítvány kockázatát, miközben értelemszerűen a pótmagánvádló azért juthatott szerephez mert az állam valamilyen okból az állami büntetőígényt érvényesítéséről lemondott, a pótmagánvádló tehát nem az állami büntetőígényt érvényesíti. Ezekből az következik, hogy a pótmagánvádló saját elhatározása alapján, az állami büntetőígényt hiányában folytatja az eljárást.

A korábban hatályban volt szabályozás szerint ha a vádlottat felmentették, vagy vele szemben az eljárást megszüntették, a pótmagánvádló viselte a Be. 74. §-ának (1) bekezdésében meghatározott bűnügyi költségből azt a költséget, amely a pótmagánvádló fellépése után keletkezett a Be. 344. §(1) bekezdés szerint. Elméletileg tehát a pótmagánvádló viseli az eredménytelen vádjának terhet. A gyakorlatban azonban nem ez a helyzet, ugyanis a Be. 74. §-ának (1) bekezdésén belül - szemben a kirendelt védővel - a meghatalmazott védő díja és készkiadása nem szerepel, ezért az nem is bűnügyi költség, ugyanis a meghatalmazott védő díja és készkiadása nem vehető bele a terhelt készkiadásába, hiszen annak nem része. A pótmagánvád alatt álló terhelt felmentése vagy az eljárás megszüntetése esetén a meghatalmazott védővel eljáró terhelt anyagi hátrányba került egy

⁶Védői jogok a bírósági eljárásban (KÚRIA Büntető Kollégium Joggyakorlat Elemző Csoport Összefoglaló Vélemény)

közvadas eljárás alatt álló terhelthez képest, ugyanis míg a közvadas felmentés esetén jogosult volt védői díj megtérítésére, addig ő nem.

Ugyanezen probléma a magánvadas eljárások esetén is felmerült, ott szintén az alaptalan magánvád alól felmentett terhelt kerülhetett hátrányos helyzetbe.

Ezen problémát a bíróságok észlelték, azonban egységes gyakorlatot nem alakult ki, a pótmagánvadas eljárásokban előterjesztett védői díj megtérítésre vonatkozó igényt általában nem találták megalapozottnak, született olyan bírósági határozat amely szerint ha a későbbi megszüntetéshez az vezet, hogy a bíróság a pótmagánvádló vádindítványát tévesen fogadta be, a bűnügyi költséget az államnak kell viselnie⁷.

IV. A védői díj megtérítésének szabályai magánvadas és pótmagánvadas ügyekben 2016. december hó 31. napját követően

A fenti jogalkalmazási bizonytalanságot észlelve a Nyíregyházi Törvényszék, mint másodfokú bíróság a 3.Bf.855/2015/9. számú végzésével az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 25. § (1) bekezdése alapján - a folyamatban lévő büntetőeljárás felfüggesztése mellett - Be. 344. § (1) bekezdésében foglalt jogszabályi rendelkezésnek „a 74. § (1) bekezdésében meghatározott bűnügyi költségből azt” szövegrésze „jogalkotó általi mulasztással előidézett alaptörvény-ellenességének a megállapítását”, valamint a konkrét ügyben történő alkalmazásának a kizárását indítványozva az Alkotmánybírósághoz fordult, az eljárás során az Alkotmánybíróság a 15/2016. (IX. 21.) AB határozatában megállapította, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 344. § (1) bekezdése alaptörvény-ellenes, ezért azt 2016. december 31-i hatállyal megsemmisítette.

Az Alkotmánybíróság az ügyben azt vizsgálta, hogy a Be. 344. § (1) bekezdésében foglalt, a bűnügyi költség viselésére vonatkozó rendelkezés a pótmagánvádló által képviselt vád alapján folytatott

⁷EBH.2011.2301. sz. eseti döntés

eljárásban a terhelt védelemhez fűződő alapjogát korlátozza-e vagy sem, ennek során megállapította, hogy *„a büntetőeljárás bűnügyi költségre vonatkozó egyes részletszabályai összefüggenek a hatékony védelemhez való jog biztosításával, hiszen a költségek viselésének szabályozása ezen jog érvényesülésének az anyagi feltételét teremti meg⁸.”*

A bűnügyi költségek viselésére vonatkozó szabályok összevetése során rámutatott, hogy pótmagánvádló „pervesztessége” esetén a meghatalmazott védő díját és költségeit minden esetben a terheltnek kell viselnie, ennek alapján a büntetőeljárás törvény rendelkezése a terhelt védelemhez fűződő jogának a korlátozását okozza, mert az *„alapjog részét képező védőválasztást a terhelt jövedelmi és vagyoni viszonyaitól, anyagi teherbíró képességétől teszi függővé egy olyan eljárásban, ahol az eljárás jellege miatt fokozottan szükség van a jogi szakértelemre és a hatékony védelem biztosítására.⁹”*

Az Alkotmánybíróság a megsemmisített rendelkezés alkotmányos újraszabályozása a bűnügyi költség viselésére vonatkozó szabályozás egységességének megteremtése érdekében jogalkotási feladatot rótt az Országgyűlésre.

Ezen jogalkotási feladatnak az Országgyűlés a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról szóló 2016. évi CX. törvénnyel tett eleget, mellyel módosította a Be. 344.§ (4) bekezdését.

A 2017. január hó 01. napjától hatályos állapot szerint a jogalkotó egyértelműen állást foglalt abban, hogy ha a magánvádló vagy pótmagánvádló által indított eljárásban a bíróság a vádlottat felmenti, vagy az eljárást a (pót)magánvádló vádelejtése miatt megszünteti, a (pót)magánvádló köteles megtéríteni a meghatalmazott védő kiadását és díját, melynek mértékét ugyanazon a terhelt és a meghatalmazott védő készkiadása, illetve a meghatalmazott védő díja megtérítésének

⁸15/2016 (XII.21.) AB határozat {50}

⁹15/2016 (IX.21.) AB határozat {52}

szabályairól, valamint a büntetőeljárásban részt vevő személyek és képviselőik költségéről és díjáról szóló a 25/2016. (XII. 23.) IM rendelet szabályozza, mint amely a közzvadás ügyekre is vonatkozik.

V. Záró gondolatok

A védői díj megtérítésének szabályozása kapcsán a büntetőeljárás jogállami fejlődése igen szemléletesen nyomon követhető, hiszen a pótmagánvád intézményének bevezetésével a jogalkalmazás korábban nem ismert szabályozás alkalmazásával találta szembe magát, azonban az anomáliát észelve a bíróság az Alkotmánybírósághoz fordult, az pedig a mulasztásos alkotmányvértést megállapítva az Országgyűlésnek írt elő jogalkotási feladatot, ez pedig teljesítésre került, így a pótmagánvadás eljárásra vonatkozó bűnügyi költségviselési szabályok egyértelműbbé váltak a jogalkalmazók számára.

Felhasznált irodalom

Belovics Ervin (szerk.): Büntetőjog I. (HVG ORAC Lap - és Könyvkiadó Kft. 2012.

Belegi József (szerk.): Büntető eljárásjog KOMMENTÁR a GYAKORLAT SZÁMÁRA HVG ORAC Lap - és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2014.

Kónya István (szerk.): Magyar Büntetőjog Kommentár a gyakorlat számára, HVG ORAC Lap - és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2014.

Védői jogok a bírósági eljárásban (KÚRIA Büntető Kollégium Joggyakorlat Elemző Csoport Összefoglaló Vélemény 2014.EL.II.E.1/10.VÉD-50.szám) http://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/elfogadott_osszegzo_velemeney.pdf 2017.04.20.

Felhasznált jogszabályok

- a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
- a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési eljárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról szóló 2016. évi CX. törvény

Felhasznált bírósági határozatok

EJEB- Dayanan kontra Törökország, (7377/03), 2009. október 13.
http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf;jsessionid=9ea7d2dc30dd5e7dac9e081642bfa3539b89e8786c87.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuPb3doclang=HU&text=&pageIndex=0&part=1&mode=DOC&docid=84537&occ=first&dir=&cid=541561#Footref30 2017.04.20.

5/1991. (V. 18.) AB határozat

401/B/1992.AB határozat

EBH.2011.2301. sz. eseti döntés

15/2016 (IX.21.) AB határozat